

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ

УДК 378.09

С.В. САПОЖНИКОВ,
*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки та психології
Університету імені Альфреда Нобеля (м. Дніпро)*

ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХХІ СТОЛІТТЯ: МІСІЯ ТА МЕТА

У статті проаналізовано та розкрито місію і мету сучасного педагогічного університету, подано визначення педагогічного університету, розкрито його місію, а також головну місію системи вищої освіти ХХІ ст., загальну мету університету та студентів. У публікації висвітлено основні напрями трансформації місії педагогічного університету.

Ключові слова: місія, мета, система вищої педагогічної освіти, педагогічний університет.

Постановка проблеми. Сьогодні у системах вищої педагогічної освіти практично всіх розвинених країн світу відбуваються значні зміни – здійснюється оновлення всіх структур їх національних систем, модернізуються зміст і методи підготовки фахівців, розвиваються нові форми і зв'язки між професійною підготовкою і загальноосвітньою школою.

Історичними головними у визначенні місії університету була відома думка Аристотеля: «Усі люди від природи мають бажання одержати знання» [1, с. 3]. Однак перш ніж одержати знання, їх потрібно виробити. Тому остаточно (як видалося ще 100 років тому) формула університетської місії полягала в тому, що університети – це установи для досліджень (одержання знань) і навчання (передачі отриманих знань), незалежно від будь-якої форми застосування результатів обох цих процесів.

Історичний досвід переконує, що пошук шляхів вирішення соціально-економічних проблем обов'язково пов'язаний із побудовою концепцій розвитку науки та освіти. Особливо важливо визначити напрями розвитку університетської освіти, оскільки історично обумовлено провідну роль університету у системі вищої освіти [2, с. 223].

У цьому контексті не можна не погодитися з думкою професора А. Сбруєвої, яка наголошує, що суттєву роль відіграють названі чинники у трансформації місії вищої школи, що перетворюється у розвинених країнах на вагомий важіль забезпечення конкурентоспроможності національної держави й кожного її громадянина на глобальних ринках товарів, послуг та кваліфікованої робочої сили [6, с. 448].

Сьогодні педагогічний університет є галузевим вищим навчальним закладом, який забезпечує функціональність вищої педагогічної освіти, що веде інноваційну освітню діяльність за різними ступенями вищої освіти, поєднує наукові дослідження із практикою підготовки педагогічних кадрів, надає студентіві реальну можливість вибору освітньої траєкторії. Педагогічний університет забезпечує неперервність педагогічної освіти за рахунок різноманітних форм взаємодії із загальноосвітніми та професійно-технічними

навчальним закладами, коледжами, центрами довузівської підготовки, позашкільними навчальними закладами, сприяє поширенню наукових знань та провадить культурно-просвітницьку діяльність.

У сучасних умовах *місія педагогічного університету* задає основні напрями її трансформацій, відображає його ставлення до процесів і явищ, які відбуваються в його освітньому середовищі та поза ним. Спробуємо визначити основні з них:

– місія дає суб'єктам зовнішнього середовища загальне уявлення про те, що собою являє педагогічний університет, чого він прагне, які засоби готовий використовувати у своїй діяльності, окрім цього, місія сприяє формуванню чи закріпленню певного іміджу вищого педагогічного навчального закладу;

– місія також сприяє об'єднанню професорсько-викладацького складу, студентів та співробітників вишу, створенню його корпоративного духу, що виявляється у таких *організаційно-психологічних можливостях місії*:

– прояснює спільну мету, призначення організації для співробітників. У результаті співробітники організації, усвідомлюючи її місію, можуть спрямовувати свої зусилля в єдиному напрямі;

– сприяє тому, що співробітники можуть ідентифікувати себе з організацією;

– також сприяє створенню певного клімату в організації.

Сьогодні педагогічний університет стає інституцією суспільної служби з чітко визначеними певними завданнями як у житті суспільства в цілому, так і окремих територіальних громад.

Отже, недостатня розробленість названої проблеми, її актуальність і потреби практики зумовили вибір теми нашої публікації.

Аналіз актуальних досліджень. Наукове дослідження підготовки висококваліфікованих педагогічних кадрів є актуальним завданням у світлі перспектив інтеграції України до загальноєвропейського освітнього простору. У сучасній вищій педагогічній школі дослідження проблеми підготовки вчителя здійснюється за такими аспектами: педагогічні основи організації підготовки майбутнього вчителя (В. Андрущенко, Н. Гавриш, О. Глузман, Н. Глузман, О. Дубасенюк, М. Євтух, Б. Коротяєв, О. Набока, О. Невмержицька, С. Омельченко, В. Прошкін, В. Стрельников, І. Хіжняк, К. Юр'єва), психологічні засади проблеми професійної підготовки майбутнього вчителя (І. Бех, В. Крутецький, О. Леонт'єв, В. Мельман, Л. Хоміч та ін.), формування професійних якостей особистості майбутніх фахівців (О. Абдулліна, Б. Андрієвський, О. Березюк, Н. Волкова, В. Луговий, М. Сметанський, С. Сисоєва, А. Теплицька та ін.); історичні, теоретичні та методичні аспекти професійної підготовки майбутніх педагогів досліджували П. Гусак, Т. Довженко, М. Князян, О. Кучерявий, С. Омельченко, І. Пальшкова, М. Роганова, Л. Хоміч, Л. Хоружа, Г. Цветкова та ін.; питання моніторингу та вимірювання результативності професійної підготовки педагогів розглянуто в працях Л. Гаврилової, С. Курінної та ін.

Метою статті є характеристика місії педагогічного університету в сучасному суспільстві, визначенні її організаційно-психологічних можливостей та її трансформацій.

Згідно з метою було поставлено такі **завдання**: визначення місії сучасного педагогічного університету, виокремлення її організаційно-психологічних можливостей та її трансформацій.

Виклад основного матеріалу. Сучасна модель вищої освіти у розвинених країнах світу дозволяє обґрунтувати вагові коефіцієнти пріоритетів до елементів і, як наслідок, до найважливіших аспектів, що найбільше впливають на оцінку ефективності в усіх сферах діяльності університетів і коледжів.

У філософії під «метою» розуміють ідеальний, наперед визначений результат; безпосередній внутрішньо-спонукальний мотив діяльності людини як закон, що визначає і спрямовує людську діяльність. Мета пов'язана з волею та енергією людини і завжди є свідомою.

Мета ще розглядається як усвідомлений образ передбачення бажаного результату, на досягнення якого спрямована дія людини; заздалегідь продуманий результат свідомої діяльності людини; свідомий результат свідомої діяльності; образ, який утримується у свідомості відносно тривалий час, доки не буде виконана дія чи реалізована діяльність.

У психології одні вчені визначають мету з позицій формального опису кінцевих ситуацій, досягти яких прагне кожна саморегульована функціональна система; інші розгляда-

ють мету як передбачення бажаного й корисного результату або як результат, що визначає певні аспекти психофізіологічних механізмів регуляції цілеспрямованих актів поведінки людини.

У кібернетиці і теорії систем мета розглядається як результат поведінки функціональної системи, що досягається за допомогою зворотних зв'язків, кінцевим ефектом якого є збереження стану, заданого попередньою інформацією.

Сьогодні чітко усвідомлення призначення, міри її узгодженості, як правило, втілюється у визначенні *місії* організації. Місія має бути чітко і відкрито сформульованою, логічною та послідовною з точки зору внутрішнього і зовнішнього оточення. Місія постійно змінюється з метою забезпечення її відповідності умовам, у яких вона працює. Місія відповідає всім ривням організації, а її правомірність визначається ринком праці.

Н. Ладижець зазначає, що місія університету полягає насамперед у з'ясуванні сутності сучасного університету, його ідеї. Основні цінності сучасного університету не іманентні його природі, вони нав'язані зовнішніми приписами з боку держави і полягають у вимогах забезпечення навчання професії та проведення досліджень. Неадекватність ціннісних орієнтацій вбачається в тому, що в середні віки, з моменту свого виникнення, університети не займалися ні дослідженнями, ні навчанням виключно професіям [5, с. 26]. А. Сбруева стверджує, що у сучасній теорії організацій поняття «місія» визначається як загальна мета організації, сукупність загальних установок і принципів, що визначають призначення організації в суспільстві, взаємовідносини з іншими соціально-економічними суб'єктами [6, с. 450]. У визначенні місії більшості західних університетів констатація основоположних цілей діяльності доповнюється формулюванням візії (перспектив розвитку), принципів діяльності та цінностей організації.

Основним призначенням університету було долучення до загальної культури: теології, філософії, мистецтва. І хоча розуміння «загальної культури» із часом зазнало значних змін, – ця орієнтація має залишатися визначальною, становлячи ціннісне вираження системи ідей, що об'єднують світ та людство, служать орієнтиром для існування. Отже, університети мають навчати культури, системи життєвих ідей, яких досягла епоха. Саме це є основною функцією університету [5, с. 45–46]. *Таким чином, місією сучасної системи вищої освіти має стати виховання студентів в атмосфері вільного творчого навчання, творення високоосвіченої, індивідуально неповторної особистості, здатної генерувати оригінальні та плідні ідеї, незалежно мислити і діяти згідно з принципами добра та справедливості.*

Отже, на нашу думку, *головна місія системи вищої освіти XXI ст. полягає у збереженні, розвитку і модернізації національних систем вищої освіти країн світу, вихованні нового фахівця, який стане джерелом інструментального знання і професійних компетенцій, повноправним представником різних поколінь, класів, етносів і сегментів культури, носієм зразків поведінки та батьківських функцій, використовуючи владу для захисту, заохочення, підтримки громадян своєї країни.*

Ефективність роботи будь-якої системи залежить від того, наскільки усвідомлено й адекватно умовам обрано мету її діяльності [1, с. 121]. *Метою студентів* є пізнавальна діяльність, інтелектуальний та емоційний розвиток, який сприяє формуванню особистісно-професійних, індивідуальних якостей, що відповідають їх здібностям, потребам у рівні освіти. *Метою університету* є забезпечення високого рівня загальнонаукового, спеціального і професійного індивідуально-творчого розвитку студента, який оволодіває основами педагогічної професії, загальної культури, що дозволять виявити їх у педагогічній діяльності та у процесі неперервної самоосвіти [6, с. 196].

Інтегративним результатом педагогічної освіти є вільна, соціально активна, творча і духовно особистість, компетентний спеціаліст з вираженою педагогічною та науководослідною спрямованістю, здатний адаптуватися до різноманітних видів педагогічної діяльності в соціально-економічних умовах, що постійно змінюються і трансформуються. Ця мета частково збігається з загальною метою, спрямованою на розвиток української науки, освіти і культури шляхом підготовки висококваліфікованих фахівців і формування нових поколінь національної інтелігенції.

Розуміння сутності місії і мети дозволяє кожному вищому педагогічному навчальному закладу сформулювати головне завдання, яке полягає в тому, щоб стати таким навчально-

науково-культурно-виховним закладом, творчим об'єднанням, де б індивідуальна і спільна діяльність співробітників, студентів ґрунтувалася на засадах гуманізму і була спрямована на розвиток особистості як найвищої людської цінності, забезпечувала наукову, загальнокультурну і практичну підготовку спеціалістів вищої кваліфікації, формуючи інтелектуальний потенціал суспільства. Головне призначення університетів в усі часи полягало в збагаченні наукового знання, залученні до культури, формуванні інтелектуальної еліти держави і суспільства, підтримці наукових академічних традицій. Реалізація головних завдань – *стратегічних* – досягається через вирішення часткових – *тактичних*: виховання почуття єдності команди і причетності кожного її учасника до досягнення загальноуніверситетської мети; вироблення концептуальної організаційно-педагогічної моделі розвитку університетської системи освіти; формування і дійове визнання наукових, науково-методичних шкіл університету; визначення оптимальних, інноваційних умов організаційного поєднання, інтеграції науки, навчання і виховання; фінансове забезпечення сталого розвитку університету.

Педагогічна освіта в педагогічному університеті стає все більш відкритою до соціуму, соціально-економічних та освітніх потреб усіх соціальних структур, інституцій та різноманітних груп населення: молоді, дорослих, людей похилого віку.

Тільки зорієнтована на потреби українського суспільства місія є здатною відродити довіру до педагогічних університетів з боку населення, звернути увагу влади на проблеми педагогічних університетів.

Діяльність педагогічних університетів, у якій буде простежуватися відповідальність за долю суспільства, реалізація ними очікувань усіх верств населення здатна забезпечити їх успішний розвиток на нових концептуальних засадах.

Отже, місія сучасного педагогічного університету України в умовах цивілізаційних та глобалізаційних викликів, соціальної, політичної та економічної нестабільності має відображати його основні *цілі*:

- збереження та примноження традицій вітчизняної педагогічної та психологічної науки і практики, створення нової методології вищої педагогічної освіти на базі акмеологічного, системно-діяльнісного та компетентнісного підходів з метою подальшого розвитку, вдосконалення системи професійної підготовки педагогічних працівників в Україні;

- формування принципово нової моделі післядипломної педагогічної освіти, створення нових майданчиків для стажування педагогічних працівників;

- створення системи широкої апробації та обговорення результатів функціонування педагогічних університетів, наукового та науково-методичного забезпечення підготовки студентів, зорієнтованої на діяльнісну психологію та педагогіку, ресурсне забезпечення психологічної служби в освіті;

- розповсюдження ефективного досвіду підготовки фахівців у галузі педагогічної освіти на засадах тісної співпраці з професійними товариствами, асоціаціями (роботодавцями), а також новітніх педагогічних технологій, зорієнтованих на майбутні запити суспільства;

- подальший розвиток інклюзивної освіти, координація діяльності педагогічних вишів, поширення доступу до навчання за педагогічними спеціальностями студентів з особливими освітніми потребами шляхом створення спеціальних інноваційних майданчиків;

- розвиток єдиної державної програми та системи виявлення, навчання та психологічної підтримки обдарованих дітей; створення на засадах інтеграції педагогічної освіти, науки та практики сучасної системи неперервної підготовки педагогічних кадрів, здатних до активної творчої діяльності в умовах мінливих змін середовища.

Не можна не погодитися із думкою професора А. Сбруєвої, яка стверджує, що під впливом таких домінуючих чинників розвитку сучасної цивілізації, як глобалізація, інтернаціоналізація, розвиток економіки знань та інформаційно-комунікаційних технологій місія університету набуває разом із тим ознак трансформації, до яких належать такі [6, с. 159]:

- виникнення нового глобального бренду – міжнародний дослідний Університет (університет світового рівня – *worldclassuniversity*), у якому домінуючу роль відіграють наукова та освітня складові місії;

- поглиблення інтеграції освітньої та наукової складових місії Університету шляхом надання навчальному процесу дослідно-орієнтованого характеру з перших днів навчання

студентів у виші та залучення до навчального процесу провідних науковців – експертів із різних галузей знань;

– виникнення у межах реалізації наукової місії Університету тісного взаємозв'язку і взаємозумовленості дослідної та підприємницької діяльності (research/entrepreneurship nexus), що передбачає трансфер результатів наукової діяльності у виробничу сферу, доведення результатів наукової та інноваційної діяльності вишу до стану готового ринкового продукту, розвиток наукомісткого виробництва тощо;

– інноваційний характер реалізації освітньої місії Університету, що означає використання актуальних підходів до побудови навчальних програм, педагогічних технологій, форм та методів навчання;

– поглиблення значущості міжнародної діяльності Університету, що зумовлює її виокремлення як вагомого критерію визначення рейтингової позиції вишу та окремої складової його місії;

– диверсифікація «третьої місії» Університету, що передбачає такі аспекти його діяльності, як формування громадянина держави та світу; соціальні послуги місцевій громаді; формування системи цінностей і культури середнього класу; трансфер продуктів інноваційної діяльності в соціальну сферу; підтримка сталого розвитку суспільства та світу в цілому.

Висновки. Ключем до стабільного розвитку, існування університетської системи вищої освіти XXI ст. є підтримка відповідного балансу інтересів з основними зацікавленими інституціями і групами: Міністерством освіти конкретної країни; загальноосвітніми школами, ліцеями, гімназіями і колегіумами як постачальниками абітурієнтів; адміністративно-управлінським та професорсько-викладацьким персоналом; громадськими й урядовими організаціями; індивідуальними і корпоративними замовниками, які бажають отримати освітні послуги. Таким чином, *місія сучасного педагогічного університету* стає відображенням зазначеного балансу як набір уявлень про її основні сфери компетенції та базові функції в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Аристотель. *Метафизика* / Аристотель. – М.: Эксмо, 2015. – 40 с.
2. Глузман А.В. *Профессионально-педагогическая подготовка студентов университета: теория и опыт исследования: моногр.* / А.В. Глузман. – К.: Поисково-издательское агентство, 1998. – 252 с.
3. Глузман А.В. *Тенденции развития университетского педагогического образования в Украине: дис... д-ра пед. наук: 13.00.04* / Глузман Александр Владимирович. – К., 1997. – 471 с.
4. Кирда А.Г. *Тенденції розвитку цілей освіти в розвинених країнах світу і Україні (друга половина XX століття): дис... д-ра пед. наук: 13.00.04* / Кирда Алла Григорівна. – К., 2005. – 232 с.
5. Ладыжец Н.С. *Университетское образование: идеалы, цели, ценностные ориентации: моногр.* / Н.С. Ладыжец. – Филиал издательства Нижегородского университета при УдГУ, 1992. – 236 с.
6. Мещанинов О.П. *Сучасні моделі розвитку університетської освіти в Україні: теорія і методика: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04* / О.П. Мещанинов. – К., 2005. – 40 с.
7. Сбруева А.А. *Тенденції трансформації місії університету: порівняльно-педагогічний аналіз* / А.А. Сбруева // *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології.* – 2015. – № 6 (50). – С. 461.
8. Сапожников С.В. *Тенденції розвитку вищої педагогічної освіти в країнах Чорноморського регіону: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04* / Сапожников Станіслав Володимирович. – Ялта, 2014. – 630 с.

References

1. Aristotel (2015). *Metafizika* [Metaphysics]. Moscow, Eksmo Publ., 40 p. (In Russian).
2. Hluzman, A.V. (1998). *Professionalno-pedahohichskaia podhotovka studentov universite-ta: teoriia i opyt issledovaniia* [Professional and pedagogical preparation of university students: theory and experience of research]. Kiev, poiskovo-izdatelskoeahenstvoPubl., 252 p. (In Russian).
3. Hluzman, A.V. (1997). *TendentsiirazvitiiauniversitetskohoobrazovaniiaivUkraine. Dis. dok. pednauk* [Trends in the development of university pedagogical education in Ukraine. Dis. doc. ped. science]. Kiev, 471 p. (In Russian).

4. Kyrda, A.H. (2005). *Tendentsii rozvytku osvity v rozvynenykh krainakh svitu i Ukraini (druha polovyna XX stolittia)*. Dis. dok. ped nauk [Trends in the development of educational goals in developed countries and Ukraine (second half of the twentieth century). Dis. doc. ped. science]. Kyiv, 232 p. (In Ukrainian).

5. Ladyzhets, N.S. (1992). *Universitetskoe obrazovanie: idealy, tseli, tsennostnye orientatsii* [University education: ideals, goals, valueorientations]. FilializdatelstvaNizhehorodskohouniversitetapriUdHUPubl., 236 p. (InRussian).

6. Meshchaninov, O.P. (2005). *Suchasni modeli rozvytku universytetskoj osvityv Ukraini: teoriialmetodyka. Avtoref. dis. dok. ped nauk* [Modern Modelsofthe Development of University Education in Ukraine: Theory and Methodology. Abstract of dis. doc. ped. science]. Kyiv, 40 p. (In Ukrainian).

7. Sbrueva, A.A. (2015). *Tendentsii transformatsii misii universytetu: porivnialno-pedahohichnyi analiz* [Trends in Transformation of the University's Mission: Comparative Pedagogical Analysis]. *Pedahohichninauky: teoriia, istoriia, innovatsiinitekhnologii* [Pedagogical sciences: theory, history, innovativetechnologies], no. 6 (50), pp. 461 (InUkrainian).

8. Sapozhnikov, S.V. (2014). *Tendentsii rozvytku vyshchoi pedahohichnoi osvity v krainakh Chornomorskoho rehionu*. Dis. dok. ped nauk [Trends in the development of higher pedagogical education in the countries of the Black Sea region. Dis. doc. ped. science]. Yalta, 630 p. (In Ukrainian).

В статье анализируются и раскрываются миссия и цель современного педагогического университета, презентуется определение педагогического университета, раскрывается его миссия, а также главная миссия системы высшего образования XXI в., общая цель университета и студентов. В публикации освещаются основные направления трансформации миссии педагогического университета.

Ключевые слова: миссия, цель, система высшего педагогического образования, педагогический университет.

The article analyses and identifies the mission of the contemporary pedagogical university. The article presents the definition of the pedagogical university, reveals its mission, as well as the main mission of the higher education system in the 21st century, the common goal of both the students and the university. It also highlights the main directions of the pedagogical university mission transformation.

Key words: mission, goal, system of higher pedagogical education, pedagogical university.

Одержано 3.01.2018.